

INFORMÁCIÓK

Beszámoló az MTA Pedagógiai Bizottsága Neveléstörténeti Albizottságának az 1994 decemberi felolvasó üléséről

A magyar Tudományos Akadémia Neveléstörténeti Albizottsága és a Magyar Pedagógiai Társaság Neveléstörténeti szakosztálya évi rendes felolvasó ülését a zsidóság és az oktatásügy történeti kapcsolatáról tartotta. A témaválasztást – mint erre a felolvasó ülés első felében elnöklő *Kelemen Elemér* rámutatott – indokolta, hogy az elmúlt évek regionális, illetve éves felolvasó ülései a katolikus és protestáns felekezetek oktatásban betöltött szerepéről bőségesen szólnak – feltétlenül indokolt volt sort keríteni az izraelita felekezetre is. A témával kapcsolatos döntést indokolta a Holocaust fél évszázados évfordulója is.

A konferencián mindvégig érvényesült a téma kettőssége: azaz az a kérdés, hogy az izraelita felekezet által fenntartott iskolarendszer milyen sajátosságokkal rendelkezett, s az, hogy a magyar zsidóság milyen iskoláztatási utakat járt be az elmúlt évszázadokban.

A konferencia két alapozó előadásában *Raj Tamás* rabbi a bibliai időkől folyamatos zsidó tanulási hagyományt elemezte, nemcsak a vallási hagyomány továbbadásának módját és mikéntjét helyezve a középpontba, hanem arra is felhívta a figyelmet, hogy a tanulás rendkívül kiemelt jelentőségét a zsidó hagyományban az is mutatja, hogy amennyiben a helyi közösségeknek választaniuk kellett zsinagóga és iskola építése között, a Törvény szerint az utóbbit kellett választaniuk. *Karády Viktor* akadémikus a zsidó „túliskolázás” sok szakmai vitát kiváltó fogalmát elemezte, ez alkalommal nemcsak arról szólva, hogy a zsidóság iskolai részvétele lakossági számarányához képest felülreprezentált, hanem arról is, hogy kutatásai szerint minden más szempontból hasonló zsidó és nem-zsidó társadalmi csoportokat vizsgálva is bizonyítható a zsidó tanulók felülreprezentáltsága a közép és felsőfokú oktatásban a múlt század utolsó s jelen század első évtizedeiben.

Fehér Erzsébet a sátorlajújhelyi alapítványi iskola reformkori indulásáról szólva elmondotta, hogy az állami normákat felvállaló és eképpen az integrációs-asszimilációs iskolázási stratégia szolgálatában álló iskola a hitközségi tanulók mintegy hatodát tudta a hagyományos chéderektől elvonni.

Hajnal Imre egy egész régiót tekintett át amikor a jellegzetes zsidó zugiskolákat, nem engedélyezett iskolák Dél-Dunántúli sorsát vette górcső alá. *Felkai László* a zsidó iskolák tantervi változásainak sajátosságaiból vonta le következtetést, miszerint a dualizmus korában az iskolák tantervei és egész légköre meghatározó módon az állami normához való igazodást, az asszimilációt szolgálták.

A huszadik században, részben a középiskolai felvételi szabályozásra, részben az iskolákban is érvényesülő antiszemitizmusra adott válaszképpen szerveződtek meg (a zsidó tanulók viszonylag kis százalékát vonzó) zsidó középiskolák. *Siró Béla* e kérdéskörrel részben átfogó elemzést adott, részben Debrecen vonatkozásában számos forrást tárt fel. *Nagy Péter Tibor* a numerus clausus kérdéskörét abból a szempontból elemezte: miért volt lehetséges, hogy a korábban is létező antiszemita érzület érvényesülése átélhette „a bűvös határt”, azaz a Corpus Iurisba kerülést, illetve hogy miért éppen a kultuszárca, miért éppen a felsőoktatáspolitikai vállalta fel ezt a feladatot.

A felekezeti iskolában tanulás – nem felekezeti iskolában tanulás napjainkig fennálló alternatíváját *Gadó János* a magyarországi zsidó közösség radikális kettéválásával, az idős hitközségi vezetés és az elit értelmiségiekből álló középnemzedék eltérő út- és értékválasztásaival magyarázta. *Várhegyi György* ezen középnemzedék által létrehozott világi zsidó iskoláról mondta el, hogy az valóban egyedülálló jelenség: a diaszpóra zsidóság mindenütt másutt a világon a hitközség keretében szervezi a különféle formájú zsidó identitást felvállaló iskolákat.

A hagyományosnál nagyobb érdeklődéssel kísért (és a szűkebb neveléstörténeti szakmán kívülieket is vonzó) konferenciát *Benő Kálmán* zárta be.

Nagy Péter Tibor